

SURXONDARYO VILOYATI OILA QADRIYATLARINING O'ZIGA HOS XUSUSIYATLARI VA OILA MUSTAHKAMLIGINING ASOSIY OMILLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18920316>

Karimova Ozida Choriyevena

“Oila va gender” ilmiy tadqiqot institutining mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Surxondaryo viloyati oila qadriyatlarining o'ziga hos xususiyatlari va oila mustahkamligining asosiy omillari haqida ma'lumot berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: oila qadriyatlari, Surxondaryo etnomadaniyati, an'ana, ijtimoiy institut, oila mustahkamligi, tarbiya, qadriyatlar tizimi, mahalla, gender rollar, ijtimoiy birdamlik.

KIRISH

Oila jamiyatning eng qadimiy va eng asosiy ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, u insonning ma'naviy shakllanishi, iqtisodiy faolligi hamda ijtimoiylashuv jarayo nida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Har bir mintaqaning o'ziga xos tarixiy-madaniy sharoitlari oilaviy munosabatlarda ham aks etadi. Surxondaryo viloyati – qadimiy sivilizatsiya markazlaridan biri bo'lib, bu hududda shakllangan oila qadriyatlari uzoq tarix, milliy an'ana va ko'p millatli ijtimoiy tarkib bilan boyib borgan[1].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi globallashuv davrida yoshlar ongida turli madaniy oqimlar to'qnashmoqda. Oila mustahkamligini saqlash, mahalliy qadriyatlarga tayanib, zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Shuning uchun Surxondaryo viloyati oila qadriyatlarining o'ziga xos jihatlarini o'rganish va ularning

mustahkamlik omillarini tahlil qilish ilmiy hamda amaliy ahamiyatga ega.

1. Surxondaryodagi oila qadriyatlarining tarixiy--madaniy ildizlari. Surxondaryo hududi qadimdan Buyuk Ipak yo'lining janubiy yo'nalishida joylashgan bo'lib, bu yerda turli madaniyatlar va etnoslar o'zaro ta'sirda bo'lgan[2]. Bu jarayon oilaviy hayotga ham ko'p qatlamli ta'sir ko'rsatgan:

Patriarxal modelning ustunligi: ota – boshqaruvchi, ona – tarbiyachi sifatida an'anaviy rollar mustahkam o'rin egallagan[3]. Kengaygan oila shakli – katta ota-onalar, jiyanlar, ammalar, tog'alar bilan yaqin aloqadorlik Surxondaryoga xos ijtimoiy birlik hisoblanadi. Mehr-oqibat tamoyili – qarindoshlar o'rtasida o'zaro yordam, xayriya, jamoaviy mehnat ko'p uchraydi. Mehmondo'stlik va hurmat-ehtirom qadriyatlari oila tarbiyasining ajralmas qismi hisoblanadi[4]. Surxondaryo xalqi

orasida “katta – kichikni joyiga qo‘yish”, oqsoqollar maslahatiga amal qilish, kelinning odob-axloqiga katta e‘tibor berish kabi qadriyatlar hanuzgacha mustahkam saqlanib kelmoqda.

2. Surxondaryo oilalarining zamonaviy ijtimoiy-madaniy xususiyatlari. Bugungi kunda viloyatda oila qadriyatlari an‘ana va modernizatsiya ta‘siri ostida yangicha shakllanmoqda:

2.1. Ta‘lim va ma‘rifat roliga kuchayish. So‘nggi yillarda qizlar va o‘g‘il bolalar ta‘lim olishi darajasi oshdi, bu esa oilaviy qarorlar qabul qilishda izchil, ongli yondashuvni shakllantirmoqda[5].

2.2. Gender rollarning o‘zgarib borishi. Ayollarning iqtisodiy faolligi va bandlik ko‘rsatkichlari oshib, oilada mas‘uliyatni bo‘lishish, qarorlarni birgalikda qabul qilish holati kuchaygan[6].

2.3. Mahalla institutining mustahkam o‘rni. Mahalla Surxondaryoda oila barqarorligining asosiy tayanchi bo‘lib qolmoqda. Nikoh oldi suhbatlari, “Mahalla posboni”, “Oila maslahat markazlari” faoliyati oilaviy mojarolarni kamaytirishda muhim rol o‘ynamoqda[7].

2.4. Migratsiya jarayonlarining oilaviy qadriyatlarga ta‘siri. Viloyatda mehnat migratsiyasi yuqori bo‘lgani uchun ayrim oilalarda psixologik bosim, iqtisodiy nomutanosiblik, tarbiyaviy bo‘shliq yuzaga keladi. Shu bilan birga, remittanslar oilaning moddiy ta‘minotini

yaxshilab, ularning ijtimoiy mavqeini oshiradi[8].

3. Surxondaryo oilalarining mustahkamligiga ta‘sir etuvchi asosiy omillar

3.1. An‘ana va ma‘naviy qadriyatlarga tayanish. Ota-ona roziligi, qarindoshlar birligi, milliy udumlar oila barqarorligining asosiy ma‘naviy poydevoridir[9].

3.2. Iqtisodiy barqarorlik. Oilaviy byudjetning mustahkamligi kelajak rejalashtirishni osonlashtirib, ichki mojarolarni kamaytiradi. Surxondaryoda dehqonchilik, bog‘dorchilik, chorvachilik oilaviy iqtisodning asosiy tarmoqlaridan biridir.

3.3. Ta‘limli va ongli yoshlar avlodi. Yoshlarning ma‘rifatli bo‘lishi, oilaviy munosabatlar madaniyati haqida bilimga ega bo‘lishi ajrimlar sonini kamaytiradi va sog‘lom psixologik muhit yaratadi[10].

3.4. Mahalla va davlat qo‘llab-quvvatlashi. Oilaviy nizolarni bartaraf etish, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash bo‘yicha amaliy mexanizmlar oilaning mustahkamlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi.

3.5. Psixologik muhit va o‘zaro muloqot. Oilada sog‘lom muloqot, hamjihatlik, sabr-toqat va bag‘rikenglik asosiy barqarorlik omillaridan hisoblanadi.

Xulosa. Surxondaryo viloyati oilalarida tarixiy-madaniy meros, milliy qadriyatlar, mahalla institutining kuchi va jamiyatning o‘ziga xos ijtimoiy tuzilmasi

oilaviy hayotda katta o‘rin tutadi. Bugungi kunda an‘ana va innovatsiya uyg‘unlashgan holda oilaviy munosabatlar rivojlanmoqda. Oila mustahkamligi – nafaqat iqtisodiy omillar, balki ma‘naviy birlik, tarbiya, hurmat va o‘zaro mas‘uliyatga tayanadi. Surxondaryo oilalarining o‘ziga xosligi

shuki, ular qadimiylik va zamonaviylikni birgalikda olib bora oladi. Shu bois oila instituti hududning ijtimoiy barqarorligida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Oila – jamiyat tayanchi. Toshkent: O‘zbekiston, 1997.
2. Xo‘jayev A. Surxondaryo tarixi. Termiz, 2010.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Oila kodeksi”. Toshkent, 2019.
4. Yo‘ldoshev Q. O‘zbek xalqining an‘ana va udumlari. Toshkent: Ma‘naviyat, 2004.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlari – stat.uz
6. Rasulova D. Ayollarning ijtimoiy faolligi va oiladagi roli. Toshkent, 2022.
7. “Mahalla” fondi rasmiy ma‘lumotlari – mahallakavf.uz
8. Abdurahmonov Q. Mehnat migratsiyasi va oila munosabatlari. Toshkent, 2021.
9. Qodirova M. Oila psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2016.
10. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi metodik qo‘llanmalari.